

- прози): автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук: 10.02.01 – українська мова / Н. В. Морозова; Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. – К., 2006. – 20 с.
18. Мялковська Л.М. Стилістика художньої прози Валер'яна Підмогильного: лексико-семантичні поля, тропи, стилістичний синтаксис: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук: 10.02.01 – українська мова / Л. М. Мялковська; Інститут української мови НАН України. – К., 2001.
  19. Пилинський М.М. Мовна норма і стиль / М. М. Пилинський – К.: Наук. думка, 1976. – 288 с.
  20. Сильман Т.И. Проблемы синтаксической стилистики (на материале немецкой прозы) / Т. И. Сильман – Л.: Просвещение, 1967. – 152 с.
  22. Сковородников А.П. Экспрессивные синтаксические конструкции современного литературного языка / А. П. Сковородников – Томск: Изд-во Томского ун-та, 1981. – 281 с.
  23. Солганик Г.Я. Синтаксическая стилистика (Сложное синтаксическое целое) / Г. Я. Солганик. – М.: Высшая школа, 1973. – 214 с.
  24. Сологуб Н. Мовний світ Олеся Гончара: [монографія] / Н. Сологуб. – К.: Наук. думка, 1991. – 140 с.
  25. Сучасна українська літературна мова. Стилістика / за заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1973. – 588 с.
  26. Чабаненко В.А. Основи мовної експресії / В. А. Чабаненко. – К.: Вища шк., 1984. – 167 с.
  27. Чабаненко В.А. Стилістика експресивних засобів української мови: [монографія] // В. А. Чабаненко. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – 351 с.
  28. Шведова Н.Ю. Очерки по синтаксису русской разговорной речи / Н. Ю. Шведова. – М.: АН СССР. Ин-т русск. языка, 1960. – 377 с.
  29. Шмелев Д.Н. Синтаксическая членимость высказывания в современном русском языке: учеб. пособие / Д. Н. Шмелев. – М.: Наука, 1967. – 152 с.
  30. Шпет Г. Эстетические фрагменты / Шпет Г. // Шпет Г. Сочинения. – М.: Правда, 1989. – С. 356–392.

The article characterizes actual in modern linguistics views of N. Solohub, S. Yermolenko, O. Ivanchykova, T. Sylman, H. Solhanyk on the syntax of fiction and individual syntax of the writer.

Key words: fiction, feshthetic function of syntax, expressive syntax, individual syntax.

УДК 811.161.2"373"811.161.2"373:821.161.2-3 К1/7.08

Марчук Л.М.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

АНТИНОМІЯ ДОБРО/ЗЛО В ІНДИВІДУАЛЬНИХ СТИЛЯХ ІРЕНИ КАРПИ ТА ПАВЛА ЗАГРЕБЕЛЬНОГО

У цьому світі є тільки одна річ, перед якою належить схилитися, це – геній, і одна річ, перед якою слід унасти на коліна, – це доброта.

В. Гюго

Сама доброчинність стає пороком, коли застосовують її помилково.

О. Довженко

Критерій оцінювання добра і зла можливий через самооцінку індивідуальності. Цікаві моральні вияви цієї дихотомічної пари та мовні креативні її зображення в оригінальному стилі задекларованих авторів порівнянню із загальнонародними цінностями.

Ключові слова: дихотомічна пара, опозиція, поняття, діалектика, мораль, етика, норма.

Окремим напрямом дослідження у мовознавстві є аналіз індивідуальних мовних картин світу в художніх творах. Завдання науки полягає в тому, щоб всебічно дослідити форми прояву цих індивідуальних дискурсів та їх вплив на відтворення концептуальної картини світу в мові. Різні аспекти названої проблеми аналізувалися в роботах Ю.Д.Апресьяна, Н.Д.Арутюнової, Р.А.Брутяна, Т.В.Булигіної, Г.Ф.Гачева, Ю.Н.Караулова, Л.А.Лисиченко, Л.М.Пеллепейченко, Ю.Ф.Прадіда, Н.І.Сукаленко, Ж.П.Соколовської та інших. Окреме дисертаційне дослідження було підготовлене О.П.Лисицькою [1, с. 12]. Знаходимо таке тлумачення цих понять: «Зло – погане, протилежність добру. Все, що викликає в нас незадоволення, огиду, або взагалі оцінюється нами негативно і протиставляється благу. Розрізняють чотири види зла: фізичне – все, що заподіює страждання, наприклад, хвороба, моральне – порушення велінь етичного закону, викликає осуд, соціальне – невідповідність громадської і державної організації ідеї справедливості, наприклад, нерівномірний розподіл благ між класами, метафізичне – недосконалість, витікає з природи буття взагалі і природи людини зокрема. Релігія і філософія намагаються пояснити походження зла у світі і сумісність його з добротою божества, з розумом і добром: дуалізм – зло внаслідок існування двох незалежних начал (Бог і Сатана, дух і матерія, (Ормузд і Аріман)); поняття добра і зла суб'єктивні, в природі немає ні добра, ні зла (Гоббс і Спіноза); наслідок свободи волі, без якої було неможливе саме добро (Теодицій та Лейбніц)» [2]. Ірена Карпа та Павло Загребельний вивели поняття добра і зла в заголовок творів, тим самим зазначили основні індикатори своєї творчості та власної картини світу. Сама Ірена Карпа на презентації своєї книги в Чернігові сказала щодо назви таке: «... «Добро і зло» – цитата з моєї сестри. Вона японіст і одного разу так обмовилася. У японців нема різниці між «Р» і «Л», і коли вона вела якийсь «утреннік» в інституті, сказала щось таке: «Людство давно турбували такі поняття, як день і ніч, життя і смерть, добро і зло...» І всі такі почали хі-хі-хі-хі...». У Павла Загребельного лише «Зло», проте досвід зазначає нерозривну єдність задекларованої антиномії.

У романах автори мовними засобами сигналізують про власне сприйняття відомих понять. Аналіз таких ідентифікаторів указує на більше різноманіття виявів зла, ніж добра, в сучасному світі.

Напр., для Ірени Карпи зло втілено в близьких людях: *«Терпіти друзів інколи було **це важче, ніж ворогів**»* (175). Робота на телебаченні також належить до неприйнятних авторкою, тому вона весь час сподівається на звільнення (але ж сама на це не йде). Вияви зла вона втілює в описах найнеприємніших ситуацій, які можуть статися з героями шоу-бізнесу. *«Страшенно тупо надавати такого значення подробицям чийогось особистого життя. Розводити теревені про жсахливий випадок, коли в поп-зірки під час виступу спав ліфчик чи якась селебриті пукнула в присутності представника скляної імперії Сваровські. Або уважно роздивлятися фото стакана, яким вона розбила пику экс-бойфренду. І синяки, яких він їй наставив у відповідь»* (200) – тупо, а отже погано говорити про недоліки людей. Зірки шоу сприймаються авторкою іронічно, й вона його спрямовує у русло імпліцитних засобів, що створюють класичну пару добро / зло. Авторка говорить про відомі речі, вживаючи мовні креації, які у звичайному мовленні стосуються понять добра, а насправді, описує неприємні речі, зло: *«А взагалі-то людське життя надто коротке, щоби прожити його одним і тим же персонажем. Ну, звісно, ми не настільки відважні, аби щороку собі міняти прізвище-ім'я-по-батькові і робити пластику лица. Хоча за поп-зв'язод не розписуюся. Уміічки! Наколять собі ботексу, закачають в губки силікону – і ось уже не відрізняти одне естрадне велічіє від іншого, це в них таке маскування»* (213), у висновках до тексту авторка додає до характеристики: *«Ім (тобто музичним каналам) із їхнім давно зогнилим мозком і спущеною в унітаз душею, запах надла (мертвої музи, пардон) рідний і близький»* (213) (світ мертвих – це погано).

Лексичним показником зла (поганого, ненормального, аморального) є прикметники та прислівники вищого та найвищого ступенів порівняння: *«За традицією вона метала його в **найгіршого** танцюриста, а ним частіше всього ставала я, причому бальні танці давалися мені **це гірше** за народні»* (52) (погане – те, що у нас не виходить). Або: *«Так от, мого малого тата батьки віддали-таки на музику. І вибрали вони **найважчий** з інструментів – баян»* (53).

Проте, не дивлячись на присутність зла у світі, Карпа ідентифікує власне життя як вияв добра, оскільки відчуває себе щасливою, як от наприклад, у подорожі по Індії. *«А це було ранкове співання мантр зі старенькою вчителькою, плани, коли стане тепліше, з усіма пілігримами піднятися до верхів'я Гангу й зажити аж вище Ганготрі, сидіння на валунах на березі, куріння й валяння в закинутому бітлівському ашрамі (я точно знаю, що вибрала тукелію, де Ленон жив!), курячі крики навчів, денне споглядання орлів, нічне годування корів і відчуття майже святості від ходіння цими святими місцинами»* (283).

Якщо у Ірени Карпи відчуття добра і зла дуже індивідуальне, досить часто зображене імпліцитно, то у Павла Загребельного воно більше збігається із загальноприйнятим тлумаченням цієї антиномії, а саме: *«Під добром розуміють те, що суспільство вважає моральним, достойним бути взірцем. Зло має протилежне значення: аморальне, достойне осудження»* [3, с. 119].

Автор осуджує будівників тюрем, оскільки тюрма в будь-якому випадку зло: *«...я ніколи не належав до похмурих будівничих, які споруджували тюрми і каземати. Я навіть – о ганьба! – не знаю, хто споруджував нашу Лук'янівську тюрму. Це був якийсь скрамний анонім»* (5); філологів, оскільки ця професія асоціюється з професією дружини головного героя: *«Як на гадку Кукуліка, то філологія – найнепотребніша наука. Хати з неї не збудуєш, хліба – не спечеш»* (11).

Номінанти добра та зла використовуються також для відбиття почуттів та емоцій того, хто говорить, без акценту на ідентифікацію об'єкта (ангел, гадюка, відьма тощо або ж просто уживання евфемістичного займенникового слова *та*): *«А та, що ненавиділа Таню, ходила в цей час по вулиці»* (19).

Поняття добра і зла лежать в основі етичної оцінки поведінки людей. Якщо вважаємо будь-який людський вчинок «добрим», ми даємо йому позитивну моральну оцінку, а якщо вважаємо його «злим», «поганим» – негативну.

ДОБРО і ЗЛО – категорії етики і поняття моральної свідомості, які в узагальненій формі розмежовують ці категорії, категорії морального та аморального в мотивації діяльності та вчинках, моральних якостях і стосунках людей, соціальних явищ. Основними етичними версіями Добра і Зла є натуралістична, яка виходить з природи Людини, її задоволення та насолоди (гедонізм); щастя та нещастя (евдемонізм); намагання користі та вигоди (утилітаризм); ділового успіху (прагматизм); суб'єктивної, яка інтерпретує Добро і Зло як акти вільного вибору (екзистенціалізм); вираження мови та емоцій (неопозитивізм); метафізична з пошуками зовнішнього джерела добра і зла, в ролі якого виступає космос, вічна ідея Бога, абстрактна ідея блага; соціальна система добра і зла. Феноменологічно Добро і Зло – це нормативно-оцінні поняття і явища, і, залежно від того, що оцінюємо, виділяють добрі риси, які мають моральну цінність, і пороки, які її не мають. До найбільш відомих комплексів із характеристикою добра належить мудрість, мужність, справедливість, християнські риси: віра, надія, любов, покаєння та примирення, милосердя; етики ненасилля: толерантність, згода, любов, розуміння.

Оцінюванням добра і зла наділяє Павло Загребельний і явища природи: *«Біітєся доців осіинні! Вони ядучі, брудні, вони псують ніжену шкіру у дівчат. Псують одяг, і хутра, і стіни нових будинків.*

Зате весняні доці – чисті, ніжені, як молодий, цойно народжений світ» (297).

У автора загальноприйнятим є асоціація добра і зла як зародження (народження) нового та смерті. *«Колись тут, може, була смерть. Колись були, може. Й народження. І будуть народження це й це. О, велика радість народжень, солодка темрява, вабляча невідомість»* (297).

Таким чином, актуальним є звернення до фрагмента індивідуальної моделі світу, який відображає ставлення носіїв мови до основоположних понять буття людини: понять про добро та зло. Крім суто морального значення осмислення цих понять, яке для мовознавства є другорядним, аналізований фрагмент дуже важливий у лінгвістичному плані, бо одиниці, які відтворюють вказані концепти, іманентно пов'язані з дією людського чинника в мові взагалі, і з характеристикою та оцінкою позначуваних реалій зокрема.

Список використаних джерел

1. Лисицька О.П. Концепти «Добро» і «зло» в російській мовній картині світу / О.П. Лисицька : автореферат дис... канд. філолог. наук за спец. 10.02.02 – російська мова. – Харків, 2001. – 13 с.
2. Словник Вікіпедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
3. Философский словарь / [под. ред. М.М. Розенталя]. – М.: Политическая литература, 1972. – 496 с.

The criterion of “good” and “evil” valuation is possible through individual selfestimation. Interesting moral indications of this dichotomical pair and linguistic creation of their depiction in the original style of the given author contrary to general folk values.

Key words: dichotomical pair, opposition, concept, dialectics, morality, ethics, norm.

УДК: 81.373.43'611+82-3

Мельник С.М.

Південоукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, Одеса

СЛОВОВІРНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНІЙ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ ПРОЗІ

У статті розглянуто складні лексичні інновації, що демонструють перцептивну та когнітивну діяльність сучасних письменників, створюють загальний емотивно-оцінний план тексту. Особливу увагу приділено з'ясуванню словотвірних особливостей та ролі неологізмів у постмодерністському тексті.

Ключові слова: лексична інновація, складні слова, складання, постмодерністський текст.

У період інтенсивного оновлення «лексикону» різних галузей суспільно-культурного життя закономірно зростає увага мовознавців до проблеми його ґрунтовного вивчення, з'ясування правильності слова, узуальності словотвірних номінацій. Узуальність при цьому тлумачать (Є. Карпіловська, Ж. Колоїз, О. Стишов, О. Земська) як відтворюваність номінації, відповідність її формально-семантичної будови продуктивним зразкам словотворення. Відповідно неuzuальними вважають номінації, створені всупереч словотвірним зразкам, і тому невідтворювані, поодинокі, із семантикою, залежною від конкретної комунікативної ситуації [5, с. 106].

Поява значної кількості складних лексичних новацій, утворених унаслідок порушень, передбачених мовною системою, зв'язків морфем зумовлена динамічним характером мови. Оскільки, як справедливо зазначає Ю. Жлуктенко, «лексика не може в своєму складі вичерпно відбити всю безмежність людського досвіду і навколишнього зовнішнього світу, тому більшість лексико-семантичних рядів і мікросистем перебуває у «відкритому» стані, тобто в постійній схильності до інновацій» [4, с. 126].

Особливо активно процес розширення виражальних можливостей мовних знаків (морфологічного і лексико-семантичного словотворення, сполучення і зрощення слів) відбувається в художній літературі. За твердженням Т. Гундорової, «мовні ігри, а також різноголосся (гетероголосія) мов, дискурсів, маргінальних словників, виникнення мовних гібридів стають прикметною ознакою українського постмодернізму...» [3, с. 70]. Вони знаходять вираження у творчому доробку Ю. Андруховича, Л. Дереша, С. Жадана, Ю. Издрика, О. Ірванця, І. Карпи, Т. Малярчук, Ю. Покальчука, І. Роздобудько, В. Шкляра та інших авторів.

Безперервні зміни в мовній системі зумовлюють необхідність досліджувати мову в діячій, відокремити продуктивні системи від «лінгвістичного пилу» (дефініція Ф. де Соссюра), вдало заакцентувати увагу не тільки на загальноприйнятих законах, але й на прогресивних тенденціях [9, с. 213]. На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки, у зв'язку з її антропоцентричним підходом до аналізу лінгвістичних явищ, лінгвокреативна діяльність мовної особистості та індивідуально-авторське словотворення заслуговує на особливу увагу. З огляду на це наше дослідження, присвячене словотвірним особливостям оказіональної лексики в сучасній постмодерністській прозі, є актуальним.

Мета статті полягає у з'ясуванні словотвірних особливостей та ролі неолексем у постмодерністському тексті.

Важливим завданням дослідження вважаємо визначення основних типів словотворення та з'ясування функціонального потенціалу оказіональної деривації в авторському мовленні.

Предметом нашої статті є складні лексичні інновації, що репрезентують перцептивну та когнітивну діяльність сучасних письменників, створюють загальний емотивно-оцінний план тексту.

Зважаючи на мета і поставлені завдання, проаналізуємо основні способи словотворення в тексті творів сучасних письменників. Насамперед розглянемо складання, що є одним із найбільш продуктивних способів деривації в художньому доробку письменників-постмодерністів. На нашу думку, у такий спосіб авторське мовлення виходить на новий креативний рівень, виникають такі типи словосполучень-найменувань, що сприймаються носіями мови як семантичні універбати: *всеразом, діловар-українець, гоннік-рагуль, рок-вулиця, водійіас, дев'ятьна-волосинці, божевільно-безжально-вразлива* тощо. Відповідно інтенсивне оновлення авторського «лексикону»